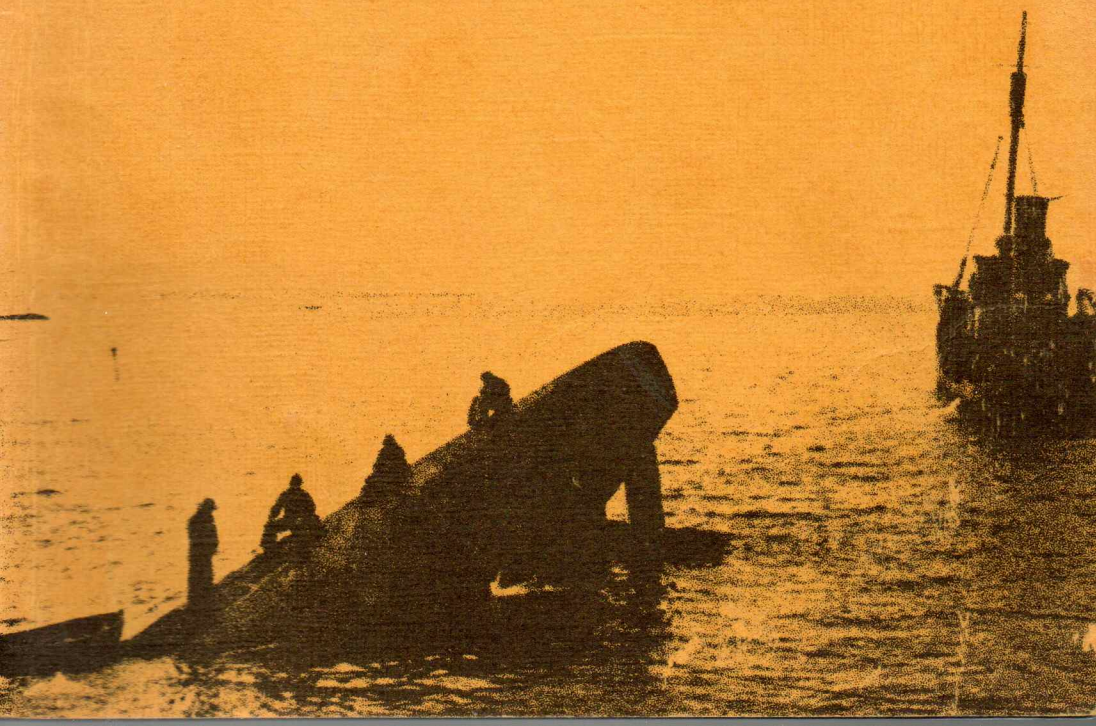

Terje Fredh

SKÄRPT BEREDSKAP

ÄRADE LÄSARE

1989 gav jag ut häfte nr. 17, "Kamp för fred", som egentligen skulle avslutat min långa serie av dokumentation av sjöfart, hav, kust och människor under andra världskriget.

Därefter hörde många läsare av sej och kom med tips och förslag att skriva om vissa händelser innan de för alltid glöms bort.

Exempel på detta är den svenska röda kors-båten Vega som mer eller mindre räddade livet på hungrande människor på de engelska Kanalöarna.

Vidare de små Prinsbåtarna som hela kriget hade linjetrafik mellan Göteborg och Danmark eller de tyska ubåtarna som sänkte sig själva på svenskt vatten när freden kom.

Dessa händelser och lite till har samlats i denna absolut sista utgåvan.

Därmed har jag nått mitt mål, att teckna händelser som andra skribenter inte vart intresserade av.

Några stipendier har stött mitt arbete men det är Ni mina läsare som hjälpt mej att förverkliga ett stycke svensk nutidshistoria.

Jag är Eder alla djupt tacksam.

Terje Fredh.

MÅSAR FRÅN BOHUSLÄN

1941 och 1942 sändes lådor och kartonger med märkligt innehåll från järnvägsstationerna i Dingle, Munkedal, Hallinden och Lysekil. Avsändare var folk på Sotenäset och Lysekil. Fraktsedeln berättade att godset bestod av benföremål, fjäderstoppning och livsmedel. Mottagare var privatpersoner i Skaraborgstrakten.

Lådornas rätta innehåll var döda måsar, kråkor och sillgrisslor avsedda för vilt- och delikatessfabriken Diana i Varnhem.

På hösten 1942 åtalades fabriken ägare och ett par av de bohuslänska leverantörerna blev instämnda som vittnen i en rättegång som initierades av landsfiskalen i Axvalls distrikt.

Ransoneringen gjorde att Dianafabriken tog till råvaror som orsakade åtal för falsk varubeteckning.

Fabriken gjorde köttkonserver vilka salufördes som skogsfågel och vildand.

När folk åt av burkarnas innehåll fann de ingen smak av viltfågel. Köttet i burkarna smakade tranigt och fabriken och priskontrollnämnden fick flera anmälningar både för smaken och det höga priset.

Bohuslänska leverantörer

Genom landsfiskalen gjordes en utredning som visade att Dianas ägare, fru Apelqvist, kommit på idén att ersätta viltfågel med andra fåglar.

Apelqvist hade goda kontakter både i Bohuslän och på sydkusten och kom överens med bland annat folk i Lysekil och Sotenäset om leverans av fåglar.

Skotten knallade kring kajer och holmar på Sotenäset och i Lysekil. Måsar och grisslor stuvades i trälådor och sändes med buss till Dingle och Hallinden f.v.b. till Skaraborgstrakten.

En munkedalsbo hade vidtalats att köra fåglarna till Vara. Dagarna innan första lastningen i Lysekil tog kristidsnämnden munkedalsbons bildäck i beslag.

Godsmagasinet i Lysekil fick därefter många transporter till mottagare i Skaraborg.

Delikatessfabriken i Varnhem jobbade för högtryck och hela Sverige köpte på kupong Dianas burkar med vackra etiketter och bilder på vildand och skogsfågel.

De många klagomålen gjorde att statens institut för folkhälsan till sist gjorde en kontroll.

Nu stod det klart att skogsfågel var fiskmås och stekt vildand var skata eller sillgrissla.

En burk skogsfågel med en nettovikt på 537 gram hade endast 95 gram kött. 42 gram var senor, ben och rester av fjädrar medan 400 gram var spad.

Fiskal utredde

T.f. landsfiskal Harry Resar i Axvall utredde Dianas produktion av delikatessfågel.

Resar slog fast att det var långsökt att beteckna grissla som and. Utredningen visade också att fridlysta fåglar levererats från Bohuslän.

Andra råvaror som av Diana salufördes som delikatessfågel var skata, kaja, tamduva, råka och nötskrika.

Förutom att en del av fåglarna kom från Bohuslän så levererades bleckburkarna från en emballagefabrik i Lysekil.

Dianas ägare berättade vid förhör att gelén var en fransk specialprodukt med 11 sorters kryddor. Verkligheten var att kryddimporten var stoppad. Gelén gjordes av kristidsvaror i en källarlokal i Vara.

Åtalades och dömdes

På hösten 1942 åtalades paret Apelqvist, ägare till Dianafabriken. Två Sotenäsböbor och en lysekilsbo instämdes som vittnen.

Vid tinget berättade hr Apelqvist att hans fru, som var fransyska, var skicklig att laga delikatesser.

På åklagarens fråga varför det var 90 procent gelé i burkarna svarade ägaren att centrifugalkraften orsakade gelen när burkarna skulle falsas igen.

När burkarna sedan svalnade hade köttet smält och blivit géle.

En av kungshamnsleverantörerna berättade att han fick 50 öre per kg död vikt fågel.

Lysekilsbon som hördes menade att mås under rådande krig inte kan betecknas som sjöfågel utan som en delikatess.

Dianas ägare fyllde på och menade att andsläktet även omfattar sillgrisslor, skrake, ejder, brunand och knipa.

Att Diana köpte fiskmåsar berodde på råd från Kungshamn där säljaren uppgav att han varje vecka åt mås som var synnerligen vällsmakande.

Landsfogdens åtal om falsk varubeteckning fällde Dianas ägare.

Vidare att burkarnas etiketter vart vilseledande.

Dianas ägare fick också böta för förseelse mot jaktstadgan och förseelse mot förordningen om vikter och mått.

Visste ej

De bohuslänska vittnena förklarade att de per telefon fått kontakt med en person i Skaraborg som ville köpa bland annat mås, grissla och skator. Att fåglarna skulle gå till människoföda hade de ingen aning om.

Kungshamnshon förklarade att han själv använde måsågg i brist på annat.

Vittnena hade ingen aning om viltfabriken Diana utan hade hela tiden handlat i tron att fåglarna skulle, i avspärningens tider, användas för fjäderdräktens skull.

Domslutet blev att Dianas ägare fick böta. Vittnena fick istället några kronor för sin inställelse samt resan tur och retur.

Så gick det till när bohuslänningar skulle hjälpa upp den svenska folkhushållningen.

FÅGELEPILOG

Carl A. Klingberg i Växjö kan berika historien om viltfågelfabriken Diana i Västergötland.

Klingberg var under kriget verksam vid institutet för växtforskning och kyl-lagring. Företaget sorterade under Johnsonkoncernen. Chef var den sedemera legendariske livsmedelsforskaren Georg Borgström.

Detta borgade för att alla livsmedelsfrågor ägnades stort intresse.

En dag fick Carl Klingberg ett brev från sin far löjtnant Carl G. Klingberg i Uddevalla.

Brevet innehöll en annons, sannolikt från Skaraborgaren, där det utlovades hederlig betalning för insända fåglar.

Uppenbarligen önskades en hel del fridlysta fåglar, tror Carl Klingberg.

Han reagerade på brevet som sändes vidare till Vetenskapsakademiens natur-rådskommitté där professor Einar Lönnberg presiderade.

Annonsen gick sedan vidare till Folkhälsoinstitutet som köpte ett stort antal konserverburkar från fabriken Diana.

Den första kontrollen visade att man ej kunnat finna några fridlysta fåglar bland konserverna. Det mesta var ju fransk sås, minns Carl Klingberg.

Löjtnant Apelqvist som ägde fabriken var ett offer för regementsindragningarna 1925.

Apelqvist som var en fantasifull person startade tillsammans med maken fabriken Diana för att bättra på sina finanser.

Affärerna med Diana blev aldrig lysande och även ägarens öde blev tragiskt.

En jägares hund påträffade resterna av hans kropp i skogarna kring Gustafsberg i Uddevalla.

E 4 var ett av de mest sålda surrogaten under ransoneringen. Foto efter ett elev-arbete av Bror Larsson.

Av samme författare har tidigare utgivits:

1975: Kullagertrafiken	1981–84: Utanför spärren, del I, II, III och IV
1976: Det hände i Väst	1984: Kinnekulle
1977: Sjöfolk och kustbor	1985: Innanför spärren
1978: Från Westfalen till Gripen	1985: Fartyg i fjord och led
1978: Lejdtrafiken	1986: Flyg och flyktingar
1979: Så stred vi i kriget	1987: Bohus- Dal i krigssjöfarten
1980: Dagbok från havet	1988: Neutralitetens pris
1981: Dödsfarten	1988: Seger och nederlag
1982: Flykten och hjälpen	1989: Kamp för fred
1983: Krigets konsekvenser	

Förlag: Terje Fredh, Gränsgatan 16, 453 00 Lysekil, Sverige.